

НОВИЦА ТАДИЋ. 2012. *САБРАНЕ ПЕСМЕ*, ПРИРЕДИО ДРАГАН ХАМОВИЋ, МАТИЦА СРПСКА – ДРУШТВО ЧЛАНОВА У ЦРНОЈ ГОРИ – ИЗДАВАЧКИ ЦЕНТАР, ПОДГОРИЦА, 5 КЊИГА.

„Читање је бдење.
Ко се врхова држи и сам врх постаје.”

(Н. Тадић)

Две године након смрти Новице Тадића (1949–2011), једног од најзначајнијих наших песника друге половине 20. и почетка 21. века, пред читаоцима су се нашле његове *Сабране њесме*. Због Тадићеве песничке величине, али и приређивачког рада на овом опусу, појављивање овог издања можемо сматрати једним од најзначајнијих датума овогодишње књижевне понуде.

Важност приређивања и објављивања *Сабраних њесама* Новице Тадића огледа се у неколико чињеница. Најпре, и поред доследне и прилежне рецепције Тадићеве поезије у научним и критичким круговима која је и за песникову живота смештана у саме врхове нашег модерног лирског певања, а по многим тумачима те врхове је надилазила и кретала се ка европским висинама, овакав је подухват још један корак у њеном читалачком и критичком вредновању. Сада се, у пет томова невеликог и лепог формата, ликовно-технички елегантно дизајнираних – петокњижје је штампано у тврдом повезу, бело-црвених је корица, са црвеним и црним словима и песниковим фотографијама – самосвојан песнички глас, самосвојно песничко дело, па и самосвојна песничка личност могу хронолошки пратити од првих збирки до последњих, у радној верзији пронађених, стихова и записа. Тако је, дакле, пред читаоцима сабрано (а не одабрано или изабрано) све што је за живота Тадић објавио, као и оно на чему је до пред крај живота радио, а што је могло да буде рашчитано и приређено за штампу (у рашчитавању Тадићеве оставштине приређивачу Драгану Хамовићу помогла је песникова супруга Зорица Тадић). Овиме је понуђен заокружен, и за сада, најобјективнији увид у песникову радионицу. *Сабране њесме* тако су и природан и обавезујући корак ка *Целокућним делима*, али и критичком издању овог опуса.

Концепција овог издања, овенчаног и признањем за издавачки подухват године на 8. Подгоричком сајму књига, начелно следи принцип „последње ауторске воље”, водећи се како хронологијом излагања збирки тако и Тадићевим планом за издање својих *Сабраних њесама* који је сачинио 2004. године, а који је пронађен у електронској верзији документа (под називом *Песме*). Тај план овде је доследно поштован у погледу песникових измена у композицији циклуса и збирки, као и редиговању песама, док замишљено трокњижје овом приликом није могло да буде реализовано. Зато

је у четири књиге обједињено све што је Тадић за живота написао и објавио, при чему је један од критеријума био и деценијски пресек у његовом стваралаштву. Подсетимо се да је објавио седамнаест књига поезије, а ево и када су се појавиле и како су распоређене – први том: *Присусића* (1974), *Смрти у шиолици* (1975), *Ждрело* (1981), *Оињена кокош* (1982), *Појани језик* (1984); други том: *Рујло* (1987), *О браћу, сесџири и облаку* (1989), *Кобац* (1990), *Улица* (1990); трећи том: *Најасџи* (1994), *Пошукач* (1994), *Нејошребни саџушџици* (1998), *Окриље* (2001); четврти том: *Тамне сџварџи* (2003), *Незнан* (2006), *Ђаволов груџи* (2008), *Ту сам, у шами* (2011). Дакле, четири деценије током којих је Тадић писао и објављивао своје књиге чине и четири тома *Сабраних џесмама*. У петом се нашло оно на чему је песник радио, а што је пронађено у његовој заоставштини. То су недовршен рукопис *Ја и моја џрашџа*, као и стихови из радне бележнице који су убрзо након песникове смрти рашчитане и објављене (*Ја и моја џрашџа*, Завод за уџбенике, 2011), недовршена збирка мозаичких записа и библиографија. Изабрани записи који су се нашли у овој књизи лапидарне су, сажете мисли које су вероватно и изворишта Тадићевог стваралаштва и вредан кључ у одгонетању његових често закучастих стихова. Библиографија коју је сачинила Гордана Ђилас допуњена је у односу на раније приређиване за зборнике, а броји близу хиљаду јединица. Овај том назван је *Осџавџишџина*.

Уколико имамо у виду да је током прве деценије 21. века Тадић радикално изменио свој дотадашњи рад, пре свега интервенцијама на композиционом изгледу књига, и да је тадашњих дванаест сажео у шест нових књига (*Улица и џошукач*, *Ноћна свиџа*, *Најасџи*, *Окриље*, *Ждрело*, *Сакаџушџани и кезџила*), да би се из пронађеног електронског документа након његове смрти утврдило да је радио на поменутој верзији издања *Песме* где је свој рад сажео у три књиге (*Песме 1*, *Песме 2* и *Песме 3*), онда је јасно и за његове читаоце и тумаче важно да је своју поетику и даље уобличавао, тачније, дорађивао, и да га идеја целине опуса никада није напуштала. „Идеја о збиркама као сложеним поетским ентитетима била је несумњиво у основи песникове џоешџике композиџије”, каже Драган Хамовић у *Белешџици о џприређивању Сабраних песама Новиџе Таџића* на крају IV тома. У том контексту, контексту о идеји поетике композиџије, још је важнија природа његовог дела односно генеза његовог стваралаштва. О свим врстама измена које је песник чинио у својим дотадашњим збиркама приређивач нас исцрпно извештава у напоменама на крају сваког тома. (Тако, примера ради, у напомени I тома сазнајемо да је збирка *Појани језик* објављена, уз релакџију песама, и као део књиге *Ноћна свиџа*, а овде се објављује према циклусно прерађеној и прекомпонованој верзији из 2004. „У трећу по реду верзију збирке *Појани језик*” – обавештава нас приређивач – „пренете су вишеделне песме *Врџи са лудом* и *Маске* из збирке *Рујло*, као и пренасловљен завршни циклус другог, допуњеног издања *О браћу, сесџири и облаку*.”

Пошто се чини да је својим стиховима (фрагментима, лирским мозаиком, како би песник рекао) исписивао једну песму, односно једну књигу целог живота, прекомпоновањем неких од својих циклуса и збирки и редакцијом песама, Новица Тадић је свом делу давао другачији изглед и смисао од првобитног, понегде га само нијансирајући а понегде радикалније мењајући. У контексту исписивања те *свекњиге* или *накњиге*, приређивач Драган Хамовић посеглао је за неким концепцијским решењима која читацима треба да буду корисна и подстицајна у дубљем разумевању Тадићеве позије. Наиме, уместо сопственог гласа и суда, приређивач је препустио предговор или поговор самом песнику наводећи његова сведочења како су књиге настајале (*Белешке о мојим књигама*, I том) као и размишљања (*Искази*, IV том) на многе теме којима се бавио и у својој поезији (*О писању и поезији*, *О злу*, *О Боју*). Тако још једном проговара песник и тако песникову личност можемо тражити и/или проналазити непосредно у његовим стиховима. Дакле, пред нама није само имплицитна поетика Тадићева, његове песме, већ и експлицитна поетика, она која ће тек постати предмет интересовања проучавалаца овог песника подвижника и његовог импозантног опуса.

Шта још нуде *Сабране њесме* Новице Тадића? Нуде нам да један плодан песнички опус сагледамо на више равни: хронолошкој, тематској, идејној, стилској, графичкој... Нуде нам да пратимо његове главне теме и расположења и њихове могуће промене. Јер песник тамних ствари, неименованог то, леденог хумора, урбане ђаволијаде, суза покајница, стварао је доследну поетику, слојевиту и вишезначну, која се, природно, у његовом вишедеценијском певању трансформисала, али тако да су те промене, чак и када се мења основни тон песме, остајале у равни његовог препознатљивог света – света као извора ужаса, како је то својевремено назвао један критичар. Зато се за Тадићеву поезију може рећи да је сва из једног комада, да је целог живота писао једну књигу, односно једну песму, и да је он данас заиста ретка прилика песника који је истински, до краја, живео своју поезију (о томе је и он сам давао исказе, које проналазимо и у белешкама сабраним овде). А та стваралачка доследност или визија умеће је које ни многим изврским песницима не полази за руком, умеће по чему препознајемо аутентичне песнике.

Идеална песма/књига коју је Тадић четири деценије исписивао покушава да сажме различите атмосфере и различита расположења: од градске вреве карикатуралног бестијаријума и стешњеног собичка-јајета усамљеног лирског субјекта до молитвене тишине, од надреалистичких сновиђења и експресионистичког крика до скрушене молитве и покајничког помирења. Певање о апокалиптичном крају око нас и у нама, гротескном и карикатуралном лицу места и времена у којем живимо и бићима која га настајују, снажно је и сугестивно дочарано од основне идеје, преко семнатике, лексике, до звуковог и визуленог нивоа. Тадић је препознатљива стања својих необичних ликова, али и појединца усамљеника у мноштву

опевао различитим врстама стиха – од везаног до слободног, и различитим облицима строфе и песме – од строфичних и астрофичних до поетске прозе. Посебну песникову умешност, поред разноврсних структурних решења, видимо и у (де)моделовању такозваних малих форми (басана, загонетака, брзалица, фразеологизама, изрека), и њиховом сврсисходном прилагођавању његовој препознатљивој поетици.

Пратећи сада све ове нивое Тадићеве поетике на једном месту, у континуитету *Сабраних њесама*, имамо могућност да боље и дубље разумемо и што тананије тумачимо сложену песничку радионицу и све промене и нијансе које је овај песник чинио на својој фрагментарној лирској поеми. Таква читања и тумачења сада су пред нама. *Сабране њесме* Новице Тадића поменути концепцијским и техничким решењима такав нам посао олакшавају и на њега подстичу.

Соња М. Миловановић
Универзитет у Београду Филолошки факултет
sonja.kovljanic@googlemail.com